

CHO‘LLASHISH MUAMMOSI VA UNGA ZAMONAVIY YECHIMLAR

Olimov Valijon Madiyor o‘g‘li

UrDPI geografiya va iqtisodiy bilim asoslari yo‘nalishi

2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada cho‘llashishga olib keladigan sabablar, mamlakatlar iqtisodiyotiga ta’siri xususida so‘z boradi. Shuningdek, cho‘llashish muammosini yumshatish bo‘yicha takliflar keltirilgan.

Annotation: This article will talk about the reasons that lead to desertification, the impact on the economy of countries. Proposals have also been made to mitigate the desertification problem.

Kalit so‘zlar: Cho‘llashish, no-till dehqonchilik, ko‘p qavatli ekinlar, mintaqaviy daraxt o‘stirish, genetik modifikatsiya qilingan o‘simliklar, dron va sun‘iy yo‘ldosh texnologiyalari, barqaror qishloq xo‘jaligi amaliyotlari, tomchilatib sug‘orish.

Keywords: Desertification, no-till farming, multi-tiered cultivation, regional tree growing, genetically modified plants, drone and satellite technologies, sustainable agricultural practices, drip irrigation.

Cho‘llashish, ya’ni yerdan noto‘g‘ri foydalanish, tuproqning eroziyasi va ifloslanishi kabi masalalar zamonaviy dunyoda dolzarb muammo hisoblanadi. Bu muammo qishloq xo‘jaligi, shaharsozlik, sanoat va atrof-muhitga salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda¹.

Cho‘llashishning sabablari:

1. O‘rmonlarning kesilishi: O‘rmonlar tuproqni shamol va suv eroziyasidan himoya qiladi. Ularni kesish tuproq eroziyasiga olib keladi.

2. Noto‘g‘ri sug‘orish: Sug‘orish texnologiyalarining noto‘g‘ri qo‘llanilishi tuproqning sho‘rlanishiga olib keladi.

¹ <https://sfera.fm/articles/selskoe-khozyaistvo/opustynivanie-prichiny-i-puti-resheniya#i>

3. Yersiz qolish: Oʻrmonzorlarning oʻrnida hosil boʻlgan hududlar shudgor qilinib, ekin maydonlariga aylantiriladi, bu esa tuproqning tabiiy tarkibini buzadi.

4. Iqlim oʻzgarishi: Iqlim oʻzgarishi natijasida yogʻingarchilik rejimi va tuproqning namlik balansi buziladi.

Choʻllashishning salbiy taʼsirlari:

- Ekologik zarar: Tuproqning degradatsiyasi natijasida hayvonot va oʻsimlik dunyosi zarar koʻradi.

- Qishloq xoʻjaligi: Hosildorlikning kamayishi va tuproq unumdorligining pasayishi.

- Ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlar: Choʻllashgan hududlarda yashovchi aholi qashshoqlik va oziq-ovqat xavfsizligi bilan bogʻliq muammolar bilan toʻqnashadi.

Choʻllashishni oldini olish choralari:

1. Barqaror qishloq xoʻjaligi amaliyotlari: Ekin almashinuvi, organik oʻgʻitlar va yangi sugʻorish texnologiyalarini joriy etish.

2. Oʻrmonlarni tiklash: Yangi oʻrmonlarni ekish va mavjud oʻrmonlarni himoya qilish.

3. Eroziyaga qarshi choralar: Yam-yashil hududlar barpo etish va suv eroziyasiga qarshi tizimlarni oʻrnatish.

4. Atrof-muhitni himoya qilish: Oʻsimliklar qoplamasini saqlab qolish va tabiiy resurslarni asrab-avaylash.

Choʻllashishga qarshi kurashish insoniyatning ekologik barqarorligini saqlash va kelajak avlodlar uchun sogʻlom muhit yaratish uchun muhimdir.

Choʻllashish – qurgʻoqchil va yarim qurgʻoqchil hududlarda yerlarning degradatsiyasi – iqtisodiyotga bir necha yoʻllar orqali salbiy taʼsir koʻrsatadi:

1. Qishloq xoʻjaligi ishlab chiqarishining pasayishi:

Choʻllashish tuproqning hosildorligini kamaytiradi, bu esa qishloq xoʻjaligi mahsulotlarini yetishtirishni qiyinlashtiradi. Natijada, qishloq xoʻjaligi bilan shugʻullanuvchi mintaqalarda oziq-ovqat xavfsizligi tahdid ostida qoladi va qishloq xoʻjaligi mahsulotlari eksportidan keladigan daromadlar kamayadi.

2. Suv resurslarining kamayishi:

Cho‘llashish suv manbalarining kamayishiga olib keladi, bu esa sug‘orish imkoniyatlarini cheklaydi va sanoat uchun suv ta‘minotini qiyinlashtiradi. Suv tanqisligi qishloq xo‘jaligi va sanoat faoliyatiga jiddiy ta‘sir ko‘rsatadi.

3. Iqtisodiy yo‘qotishlar:

Tuproq eroziyasi va degradatsiya natijasida hosildor yerlar yo‘qotiladi, bu esa iqtisodiy yo‘qotishlarga olib keladi. Odamlar yerlarini yo‘qotib, boshqa hududlarga ko‘chib ketishga majbur bo‘lishlari mumkin, bu esa mintaqaviy iqtisodiyotga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi.

4. Ijtimoiy va iqtisodiy muammolar:

Cho‘llashish odamlarni migratsiyaga majbur qiladi, bu esa urbanizatsiya va infratuzilmaga bosim o‘tkazadi. Shaharlar atrofidagi axborot tizimlari va xizmatlar ko‘rsatish tizimlari bu kabi ko‘chishni ko‘tara olmay, ijtimoiy va iqtisodiy muammolarni keltirib chiqarishi mumkin².

5. Ekoturizmning kamayishi:

Cho‘llashish mintaqadagi tabiiy go‘zallik va biologik xilma-xillikka salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Bu turizm sektoriga zarar yetkazishi mumkin, chunki tabiiy landshaftlar va biologik xilma-xillik turizm uchun jozibadorlik omillaridir.

6. Ishsizlik va qashshoqlikning oshishi:

Qishloq xo‘jaligi va turizmga bog‘liq ish o‘rinlari kamayadi, bu esa ishsizlik va qashshoqlik darajasining oshishiga olib keladi. Natijada, mintaqadagi odamlarning yashash sharoitlari yomonlashadi.

Umuman olganda, cho‘llashishning iqtisodiyotga ta‘siri keng qamrovli va chuqurdir, chunki u bir nechta sektorlarni bevosita va bilvosita ta‘sir qiladi. Shu sababli, cho‘llashishga qarshi kurash va oldini olish choralari iqtisodiy barqarorlikni saqlash uchun juda muhimdir.

Cho‘llashish, yoki yerlarning cho‘lga aylanishi, jiddiy ekologik muammo bo‘lib, qishloq xo‘jaligi, suv ta‘minoti va biologik xilma-xillik uchun katta xavf

²²<https://agtecher.com/ru/desertification-technology/>

tugʻdiradi. Ushbu muammoni hal qilish uchun bir qator zamonaviy yechimlar mavjud:

1. Barqaror qishloq xoʻjaligi amaliyotlari:

- No-till dehqonchilik: Tuproqni minimal darajada qazish yoki umuman qazmaslik orqali tuproqning eroziyasini kamaytirish.

- Koʻp qavatli ekinlar: Turli darajadagi ekinlarni bir joyda oʻstirish orqali tuproq unumdorligini saqlab qolish.

2. Yashil mintaqalar yaratish:

- Iqlimga mos oʻsimliklar ekish: Choʻlga chidamli oʻsimliklarni ekish orqali tuproq eroziyasini oldini olish va biologik xilma-xillikni saqlash.

- Mintaqaviy daraxt oʻstirish loyihalari: Shu jumladan, “Yashil devor” loyihasi kabi keng koʻlamli loyihalar orqali choʻllashishga qarshi kurashish.

3. Suvni samarali boshqarish:

- Tomchilatib sugʻorish: Suvdan samarali foydalanish va bugʻlanishning oldini olish.

- Yomgʻir suvini yigʻish: Suv resurslarini toʻplash va qayta ishlatish.

4. Tuproqni yaxshilash:

- Organik moddalardan foydalanish: Kompost va boshqa organik oʻgʻitlar bilan tuproq unumdorligini oshirish.

- Tuproq tuzilishini yaxshilash: Tuproqni qatlam qatlamiga ajratish orqali suvning tuproqqa singishi va tuproqning havo bilan toʻyinganligini oshirish.

5. Texnologik yechimlar:

- Dron va sunʼiy yoʻldosh texnologiyalari: Choʻllashish jarayonini kuzatish va nazorat qilish uchun zamonaviy texnologiyalardan foydalanish.

- Genetik modifikatsiya qilingan oʻsimliklar: Qiyin iqlim sharoitlariga chidamli ekinlar yaratish.

6. Ijtimoiy va siyosiy tashabbuslar:

- Taʼlim va maʼrifat: Mahalliy aholi va fermerlarni choʻllashish xavfi va uni oldini olish choralariga oid bilimlar bilan taʼminlash.

- Hukumat siyosatlari va xalqaro hamkorlik: Barqaror qishloq xo'jaligi va cho'llashishga qarshi kurashish uchun davlat siyosatlarini ishlab chiqish va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik qilish.

Bu yechimlar ko'pchilik mamlakatlarda muvaffaqiyatli qo'llanilmoqda va cho'llashishga qarshi samarali kurash olib borishga yordam bermoqda. Mahalliy sharoitlarni hisobga olgan holda, mos keluvchi strategiyalarni tanlash muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Аквильская инициатива по продовольственной безопасности. 1999. URL: <http://kremlin.ru/supplement/21> (дата обращения 21.07.2016).
2. Бабаев А.Г., Зонн И.С. 1994. Проблема опустынивания и международное сотрудничество. Ашхабад: «БЛИМ». 86 с.
3. Дайер Г. 2011. Климатические войны. Москва: Астрель. 317 с.
4. Даркох М.Б.К. 1999. ЮНЕП (UNEP) и охрана земельных ресурсов // Опустынивание и деградация почв. Материалы международной конференции. Москва: МГУ. С. 12-37.
5. Зонн И.С. 1989. Стратегия системы ООН в области охраны окружающей среды, засушливых земель и опустынивания на 1990-1995 // Проблемы освоения пустынь. № 5. С. 51-58.
6. Карди Ф. 1994. Опустынивание – новые подходы // Проблемы освоения пустынь. № 6. С. 3-10.
7. Конвенция Организации Объединенных Наций по борьбе с опустыниванием в тех странах, которые испытывают серьезную засуху и/или опустынивание, особенно в Африке. 1994. URL: http://www2.unccd.int/sites/default/files/relevant-links/2017-01/UNCCD_Convention_ENG_0.pdf (дата обращения 21.07.2016).
8. Наше общее будущее. 1989. Доклад Международной комиссии по окружающей среде и развитию. Москва: Прогресс. 242 с.

9. КОСР. 1992. Повестка дня на XXI век. Принята Конференцией ООН по окружающей среде и развитию, Рио-де Жанейро, 3-14 июня 1992 г. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/agenda21.shtml (дата обращения 20.07.2016).
10. Izzatullayev Z, Botirov X., Fayzullayev B. Ekologiya asoslari Samarqand: "Zarafshon" nashriyoti, 2018. DK Б.104.
2. Turob Tilovov Ekologiya Toshkent: "O'qituvchi" nashriyoti, 2014 B.28-30-53-56
11. O.E. Xakberdiev, G.S. Sodiqova. yer-suv resurslari: muammo va yechimlari. Toshkent – 2017 y. 116-244 b.
12. O'zbekiston Respublikasi tuproq qoplami atlas 2010
13. L.Akramova. Tuproqlar degradatsiyasi. T.: 2010-y. 5- 216-b